

8-17
Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ६५ ग-१

Title प्रमेदाधिकारः

Author _____

Extent ११ पन् Age से. १८८०

Subject आयुर्वेदः

नं-६५

११-८९०

प्रमेहाधिकारः प्रारंभः

३१७५

नं-६५ ग-१

प्रमेहाधिकारः

११५ नमो

आपुनैः

प्रतिलिपिः

सं-१९९९

प्रमेहः ० डोम्प्रीगरोगशायनमः अथ प्रमेहाधिकारः सूतगं
 १ घंमृजंलौहंमृजनामंसमांशिकं सर्वेषांदिग्गोरं
 गंमधुनामर्द्योद्दिनं वल्लंवल्लद्वयंवास्थवद्धादोषा
 नुमाननः भक्षयेन्मधुनासाद्र्लौहवत्पथ्यमाच
 रेत् प्रमेहमूत्रकं चक्षुःक्षत्राघानं तथा प्रमरीं नाश
 येद्गुदजंरोगंभगंदरंमथ्यापिच नाडीव्रतं वरां सर्व
 नाशयेन्नात्रसंशयः गुडूच्यास्वरसंदौदृत्वनुपानं
 प्रकल्पयेत् सर्वमेहविनिर्मुक्तो नरो भवति निश्चितं
 लौहभक्षरोवर्ज्यानि कूष्मांडंनिलंनेलंचमाषान्नं
 राजिकांस्तथा मद्यमंमृगस्तृसांश्चत्यजे लौहस्यम
 दकः एतच्चानिरेकंलौहपथ्यंनत्पंचान्ननरसे यो
 ज्यम् पंचान्ननरसः विडंगत्रिफलोमृत्तैःकराया

रां-

नागरेराच जीरकाभ्यांयुजोहंतिप्रमेहानतिदा
 रुगान् लोहोभूत्रविकारांश्चसर्वानिवनसंशयः
 विडंगत्रिफला मोष्याप्यलीशुंठी जीराहृस्मजी
 रा एषांसमभागचूर्णानांसमंतोलूचूरां सर्वामि
 श्रयित्वाजलेनसंमर्धवाटिकांकर्यान्तूरुनिकांक्ष्यं
 त्रयंचतुष्टयंवालोलूहदंडेनलोलूहपात्रेरासंगर्दयित्वा
 खादेत् विडंगादिलोहं बंगभस्ममृत्तंस्वरांरिसं
 दौद्रेर्विमर्दयेत् त्रिगुंजंभक्षयेन्नित्यंहंतिमेहंचिरो
 द्भवं गुंजामूलंयिवेत्तौद्रेरनुपानंप्रशस्यते अनेनै
 वापुपानेनवेढाचानंदभैरवः बंगभस्मस्वरांभि
 स्मस्सगंधकसर्वदौद्रेरामर्धं ततोनुपानेहरिद्रा
 क्षयप्रति१ तोला जलपल४ शेषपल १प्रक्षेपमधु४

प्रमेहः माषायेयामिनि आनन्दभैरवरसः रसस्य भस्मना
 २ तुल्यं वंगं भस्मप्रकल्पयेत् मधुना लेहयेत् प्राज्ञो वा
 तमेहप्रशानयेत् मुञ्जमलकायूषेणाप्यथ्यं देयं गते
 क्रमे घृतं च बहुधा रवादिनीलतैलेन भोजयेत्
 वंगेश्वरः वा तमेहे रसस्य भस्मना तुल्यं वंगं भस्मा
 श्रवकस्य च माषत्रयं दोहसमं पिन्नमेहहरं परं वं
 गेश्वरः पिन्नमेहे सूतेन गंधादिगुणां प्रगृह्य वंगस्य
 भस्मात्तनुगंधं तुल्यं मूयोदरे भूद्वयं त्रयं मध्यतं पा
 चायित्वा पथसमानभागं लोहस्य भस्माप्यनियो
 जयित्वा विभावयेद्भोक्षुरवारिरागान् वल्लत्रयं श
 क्तिरया समेनं गुडचिका सत्वयुतं च दद्यात् वृहद्वं
 गेश्वरः एलास्मकेर्षरासिवाक्षधात्री जानीफलं

गोहुरशात्मालिङ्गक स्तनेद्रवंगायसभस्ममेन
 त्सर्वसमानं परिभावयेत् गुडूचिकाशात्मलिका
 कषायैर्निष्कार्द्रमागामधुनान्नश्च वद्भागुटीचं
 द्रुकलोतिसंज्ञामेहेषुनियोजनीया चंद्रकलावटी
 एलाजातीफलं मेधुकयुगलं सारं तप्यारवादिरे
 कर्षुरामलकाशठीवहुसुजाघोटाह्नसंज्ञिता वा
 शीशं भववीजदाडिमसहसं चर्वसमं कालिकेन प्रत्ये
 कं दधिदुग्धलांगालिरसे स्तस्य मज्जस्य च रासन
 भाविनं तस्मिन् गुटिकां च प्रकल्पितां जयेच्चंद्र
 भानामनीव्रमेहादिकान् गदान् बहुसन्तापान्
 नपुत्रीघोटीघंटकारिका अमृतसारोऽमृतवेनसः
 भववीजं गन्धनरसं दाडिमसहं दाडिमबीजं प्रत्येकं

प्रमेह. द्विनेकैकभावना द्वारमात्राधिकं लूरंगावल्लीदलं
 ३ सर्वमेतत्पाठान्तरसंवादान् श्यानविशेषः पाठान्
 रेलंगलीद्रावमेव दुग्धमागवल्लीभावनामात्रं अ
 नुपानेन धात्रीयटोलपत्राणां कषायं वामृतायुतं
 सक्षौद्रं पाययेन्नानुसर्वमेहप्रशांतये चंद्रप्रभाव
 टी रसेन वंगं द्विगुणं प्रगृह्य प्रद्राव्य निक्षिप्य ल
 मुद्गं च विमर्दयेदसृजलेन गोलेन कृत्वा रुसंवेष्ट्य
 उदेन नीत्रं ततः क्षिप्य नज्जलपात्रमध्ये नीवंतु सं
 न्यज्य गृह्णाणां सूतं तद्बहुयुगमं मधुना समेतं द
 दीत यथ्यं मधुरं समुक्तं विल्वोप्यपिडं च विषाच्य
 चक्रैर्ददीत हिं गुंदाधि वर्जयेच्च वंगं विनारसमस्मे
 दं सर्वसोगोपकारकं लवणास्पात्रविंशतिभागाः

वंगोष्परः कडलीकृतगंधकशंभोस्तुल्यमत्रक
नकस्यचबीजं मर्दयेत्कनकनेलयुतं स्यात्कामि
नीमदविधूननएषः अस्यभाषकमप्योसितया
तंसोविनंहरनिमेहगलौद्यान् वीर्यदादाकरां
कमनीयकं द्वाकरांविधुरनेरमितानां ---

----- रसविषवलिबद्धिं त्रैफलाव्योषयुतं स
मलवमिजिसंघैस्त्रिधास्याद्भुडस्य त्रठरागदस
मीर श्लेष्ममेहान्तगुल्मान्हरनिगुटिनिपुंसां व
ह्नामात्रावटीयं रुजादलनवटी रस्यकर्षमादाय
श्वल्वेनिक्षिप्यबुद्धिमान् रक्तागस्तप्रस्तनस्यस्वर
सेनविमर्दयेत् सप्तरात्रं नप्यासाधुश्चेत्तद्वीरसे
नच निष्काद्यं दंकरांचतप्यास्वादिरसारतः

प्रमेह-कर्षिरं रसालं च सर्वमेकत्र मर्दयेत् यावच्चिकु
 ४ रातां याति पुनः चंदनवारिणा हरेणुमात्रां वटि
 कां छायायां परिशोधयेत् प्रागर्निशायां मध्या
 ने सेवनीयं प्रयत्नतः अयं हि मेहप्यं प्रोक्तो मु
 खशोषहृत्परः रसो मेहहृत्सर्वपिंडकानां
 शनः परः मेहहरो रसः रसाभ्रको नृप्यकाल्य
 भागोजं वीरजीरैस्त्रिदिनं विमर्द्य कुर्वीत मूखाकृ
 रे निवेश्य बन्धौ न तस्तस्य पुटानि सप्त राजोरव्य
 मेवे ह्युगैश्च तस्रः स्युर्भा वनाद्रेः ककुभैस्त्रिवारं
 यष्टी सिताकेताकि जीवरं भाखर्जूरिका जानि
 कलैश्च घस्रं एवं हि सिद्धस्यै रसस्येव ह्यो मधुप्र
 युक्तः सहसा शिशूनां संतापशोषो वलहीतनां च

व=

अयंचवासासालिलैपुमेहान् निवर्तयेद्वासर
सप्तकेन दुग्धोदतं स्यादिह भोजनाय नीरो
वच्चोलदलप्रवातान्निष्पिष्यतेः शर्करया वि
मिश्रैः सर्वप्रमेहान्विनिहंति दत्तोदियं विंश
तिवत्सरस्य मृतं नागं मृतं स्तनं कुटिलगंध
तुल्यकं रसभस्म समायुक्तं पर्यटी मेहनाशि
नी पर्यटी रसः मृतं स्तनाभ्रकं तुल्यं धात्रीफल
निजद्रवैः सप्ताहं भावयेत् त्वत्वे रसोयं हरिश्चंकर
रः माषमात्रां कंटीखादेनीलमेहप्रशान्तये
हरिश्चंकररसः वंगभ्रमथनागाभ्रं नागं वंगं
चकेवलं मेहरोगे प्रदद्याच्च शिलाजंतु रसां वि
तं योज्या शिवागुटी चात्र मेहदोगेषु भावरा

रंजी

प्रमेहः वंगमस्मविबलंचलेहयेनाधुनासह अनुयामंय
५ प्या तनोगुडुसमंगंधंभदयेत्कर्षमात्रकं गुडु
चीसत्वमप्यवाशार्कशसहितं तथा सर्वमेहवि
निर्मुक्तोमडलाज्ञायतेनरः सर्वमेहहरोधात्रा
रसः^{द्वैत}द्वैतनिशायुतः वं^गवलेहः एकः^{गंध}स्तोदि
धागंधः^{गंध}सर्वदिगुरावंगकः कृषीयक्तोमहा
सेतुर्वंगस्थानेऽप्यवाविधुः विधुःशेषं महा
सेतुरसः स्तनाभ्रकंवटदीरैर्मह्येत्प्रहरदयं वि
पाच्यषक्तामखायांसर्वरोगहरः परः विशेषान्ते
हरोगेषुत्रिफलाभधुसंयुतः पुंजीतवल्लभेकं
तरसेंद्रस्यास्यवेद्यशट् अत्रदिगुरागंधकोयो
गः शनिप्रमेहसेतुः सेरमाविडंगमोप्या वेल

सौठा गोरखरू अनारखल विरेता पीपतामूल त्रि
 कटु त्रिफला ते उडी गजपीपला लोह अथ प्रत्ये
 क तोल १ गुग्गुलु ८ तोला दूतेन माषक परिमि
 ता वटिका कार्या घृणी दुग्धमनुपानं मेहमु
 द्गरस्तः रसहेमाश्रूण्याणिनाप्यंतागायसी
 तथा रसकं विद्रुमं मुक्तां खल्वेह रसं विमर्दये
 त् सर्वैः समं वंग भस्म दत्वा तत्र विभावयेत् एथक्
 एथक् सप्तवारान् शोषयेत् प्रातिभावनां वानरी
 गोक्षुरवरी विदारी मुसली निरग रंगो दुग्धधा भाः
 त्रीच सिता छिन्ना हरीतकी रसेरमीषां यत्नेन
 नारजस्य विभावयेत् एष वंगोष्ठरो नाम रसः
 सर्वप्रमेहनुद्ग माषमधु युज्जोलीढो दिनमुखे

प्रमेह. नतः निशा घात्री रजः कर्णलिहेत्सम धुशर्क
 ६ रं डुष्टं जलजठरतः सशो ध्या स्थिगतं गदं मे
 हारव्यं मज्जा मांसस्य मूत्रा मरसरत्तुकं ततः पृथ
 ग्विधाया सोरसो नाशयान्निधुवं इति वंगे प्रसरो
 रसः भस्म स्तनं मृतं तीक्ष्णं मुंडं भस्मा शिलाजतः
 शुद्धताप्यं शिलाव्योवं विफलाः कालवीज
 कं कापित्यं रजनी चूर्णं भृंग रजिन भावयेत्
 त्रिंविंशद्वारं विशो ध्या च मधु युक्तं लिहेत्सदा
 निष्कमात्रं हरे मे हान्ते घवद्भोरसो महान् म
 हातिं वस्य वीजानि पिष्ट्वा यद्दं समिन्ना निच शा
 ति एष लतं डुलनीयेन हृतं निष्क दयेन च एकी
 कृत्यापि वेच्चा नु हंति मे हं चिरं जनं जादितलो

कार्पास मशूरानि तीक्ष्णं भाव्यं च भृंगिना ॥ ६

हंभस्मरान्स्थानेस्वरार्थभस्मंदेवं जारिजाभ्राशिला
 जलशुद्धस्वर्गीमादिकु मनाशिला त्रिकदुत्रिपाला
 आंकडवीत्रं कार्यासिबीजमज्जाहरिद्रा एवाप्रतिज्ञो
 ता भंगराजस्सेनविंशद्वारभाव्यं विमर्धमाय
 मात्रावटीकार्यं अतोमदंनटीमधुनालेहं अतो
 उपानं महानिंबवीजंशुडिच्यय पिष्टुमगुपेयमि
 ति शनिमेहवद्वरसः मृतंस्तनंमृतं वंगमर्दन
 स्यत्वचासिना तल्यांशंमर्दयेन्वत्वेशाल्म
 ल्यामर्दयेद्द्रवैः दिनांनेवटिकाकार्यामायमा
 त्राप्रमेहहृत् एवाइंद्रवटीनाममधुमेहप्रशानये
 इंद्रवटीमधुमेहे गंधेनसूनांदिगुणंप्रगटयवि
 मर्दयेज्जोदुरनीरमुक्तं शुष्कं प्रकृत्वापसुनंनना

प्रमेहः प्रचक्रं चतस्रोपरिविन्यसेच्च चक्रे विलग्नं चत
 ७ नः प्रगृह्य मूखोदरे ध्मापय टंकरोन संगृह्य
 चक्रे च विधाषगोलत्रिसप्तिकान् मोहविमुक्ति
 मेनि मेहुरोगोत्तः मृतस्तृताभ्रवंगानां स्वर्गा
 त्तुल्यं प्रकल्पयेत् महा निर्वस्य भागोत्प्यं चूर्णं
 योज्यं चतुःसमं मधुना लेहयेन्माषं नानामेह
 प्रशान्तये सदौद्रं रजनीवाप्य लेह्यानिष्कात्र
 येन प्या असाध्यं ताशयेन्मोहं विद्यावागीश्वर
 रोरसः मृतस्तृताभ्रवंगस्वर्गाग्रनि १ तोला महा
 निर्ववीजचूर्णं ४ तोलां अतोभस्यं १ माषा मधु
 नालेह्यं विद्यावागीश्वरोरसः रसभस्मसमं त्तुल्यं
 वंगभस्मं प्रकल्पयेत् अस्य माषद्वयं हंति मेहान्

नौद्रुसमन्वितान् वंगेश्वरसः सर्वप्रमेहे स्तुता
 त्ताम्रमयोभ्रकंचकुतिलंसर्वसमांशंकृततद्दे
 श्वांजलददुवेणादिवंसमर्थानिसंयत्ततः स
 नौद्रुगोपनिप्रसह्यशितया चामेह्वंदंमहाम्
 त्राद्यातमापिप्ररुदगुदजान् वल्लोन्मिनीमेहहा
 मेहारिः शिलाजितुहरिद्वेहमेभ्रमधुकवीरणां
 लोद्युत्तककटफलं नागकेशरं एलवालुकं
 पालिकंचूर्णितं सर्वयवचूर्णापलघये सिताय
 लघयंसांभ्रसप्रस्थत्रयोदीपेत् आमलक्याः
 पंचमूलस्यन्तराक्षस्याभिवागवरः पचेद्वहि
 नो धीरः कुर्यादेववटीशुभां यत्नाददाप्रभारां
 तमेहसोगोपशान्तये अम्भरीमूत्रहृष्टं च वहु

प्रमेहः मूत्रहलीमकं रक्तपित्ततथाकासंमूत्राशयविश्रु
 ८ द्वितीया अग्निसंजननी हृद्याश्लेष्ममेहगदोशिर्वै
 अमृतावटीश्लेष्ममेहे स्तनमृताभ्रकंलोहं ना
 गंवंगंसमंसमं एलावीजंलवंगंचजानीकोयं फलं
 जटं मधुकंमधुयष्टीचधात्रीमधुसशर्करा क
 र्परंरवदिरंसारंशान्नाङ्गाकंटकारिका अमृतेन
 सत्तल्यांशोदिनैकंलांगलीद्रवैः भावयेन्मेघदु
 ग्धेननागवल्यादिनंदिनं वटिकावदरास्प्या
 भानाम्नाचंद्रप्रभावटी भक्षयेत्तीव्रमेहोत्तंसर्व
 मेहकुलान्तकः धात्रीपटोलयत्रंवाकषायंवा
 मृतायुतं सक्षौद्रं पाययेच्चानुसर्वमेहप्रशान्त
 ये चंद्रप्रभावटीसर्वमेहे गोक्षरवीजंत्रिफला

पत्रमेलारसांजनं धन्याकंचविकाजीरंताली
 संढकदाडिमो ग्रन्थेकार्द्रपलंदत्वागुग्गुलुःक
 र्धमेवच रसगंधाभ्रलोहानांग्रन्थेकंचपलंदि
 पेत् सर्वमेकाकृतं वैद्यो कुंडयंत्रो विमर्दयेत्
 धृतभांडेत्संस्थाय्यमाषमेकंचभक्षयेत्
 अनुपानं प्रदानचंजानिभेदान्दृष्ट्यकृष्ट्यकृ
 दाडिमस्य रसेनेव क्षागद्गुग्गुधेन वां नसो चंद्रना
 धेन गादिना वाटिका शुक्रमातृका प्रमेहान्वि
 शान्तिहंनिवानापित्तकफोद्भवान् घृष्टजन्तून्
 पान्नोत्थानमूत्रकृच्छ्राश्मरीगदाव् शुक्रमातृ
 का वाटिका मृजं वंगामृजंतुल्यं मृजनाभं स्तनका
 विधा लसकतं सर्वतुल्यं स्थानिष्कमेकत्र मर्दयेत्

प्रमेह वदराभावटीकार्यानामामेहकुलान्तका अग्नि
 ८ मंथकक्षायंजवसामेहप्रयोजयेत् मेहकुलान्त
 कोदसः मृतं वंगं मृतं चोमं शुद्धं गंधकपारदं मू
 निवं पिप्पली मूलं त्रिकटु त्रिफलान्दृष्ट्वा रसांज
 नं विडंगाद्विल्वगोक्षुरं प्रत्येकं तोलकं चैव श दाडि
 म्बं चाश्रमजतोः पलं गोपालकार्कटी मूलं स्वरस
 र्वटिकांकुरु प्रमेहान्विशान्तिचैव मूत्रकृच्छ्रं हली
 मकं अश्रमरीकामलां पाण्डु मूत्राधानमरोचकं
 सर्वमूलहवं श्रेष्ठं प्रदरं हैति दुस्तरं बडशांसि
 वरां कुष्ठं गुल्मघ्नी होदरापहं अनुपानं प्रयोक्त
 वं शशीनुगधं पयोप्यवा धात्रीफलस्य निर्या
 संक्ष्वाप्यं कोलत्थजैः पिवेत् मेहकुलान्तकावटी

शालामर्जनलोध्रचकदंवागुरुचंदनं अग्नि
 मंथोनिशाधंधधात्रीदाडिमगोक्षरैः जंबूवी
 रशामूलचभागमेषांपलाईकं रसगंधकधा
 त्राभ्रमैलापत्रंचयत्रकं लोहरसांजनंयाठांवि
 डगं कद्वजीरके प्रत्येकंपालिकं भागंपलाईगु
 गुलोरयि धृतेनवटिकाकृत्वा रखादेत्योड्वा
 रक्तिकां गहनानंदनाथेन रसोयत्तेनानिर्मि
 तः सोमेश्वरोमहानिजोवातमेहंनिहंत्यलं ए
 कजंघंजंचैव सान्निपातसमुद्भवं उपद्रवसमा
 युक्तं चिरकालसमुद्भवं मूत्राद्यानं मूत्रकृच्छ्रं
 कामलांचहल्लीमकं भगंदरोपदंशाश्चविविधा
 पिडकात्रयां विस्फोटार्बुदकंडूचरक्तपित्ताह

प्रमेह पित्तके यकृतक्षीहोदरंगुल्मंशूलार्शःकाशः।
 १० विद्रधिं क्लववर्णाग्निजननोग्रहवैगुणायनाश
 नः सोमेश्वरोरसःवानमेहे धात्रीहरीतकी।
 कृष्णाविडंगंशुठिंचित्रकं रेरापुवंदहती धातुं
 यज्ञकं सारिवोत्पलं लवंगामयमंजिष्णुमीरु
 रास्नापटोलकं रास्नाग्निमंथाश्रीपार्णिकलं
 श्यामलजासमं चतुष्यलंचप्रत्येकं जलद्वारा
 विपाचयेत् पादशोषेवस्त्रक्षुत्तोशीनापलशतं
 दियेत् अश्वगंधारसंप्रस्येप्रस्येगोक्षुरकस्य
 च तदरापरारसःप्रस्येपुनरारवसेत्तथा च
 तस्याष्टपलंदत्वात्तैलस्यमधुनान्नया धनी।
 भूतेषुदातव्यंचूराभिषांपलंपलं मध्वीकान्तफ

लांधान्यंलोध्मंचजीरकद्वयं त्वंगंमधुकर्पूरं
 चान्नजानिकसेरुजं एवलेहःशामयानिप्रमेहो
 न्मिडकायुक्तान् अश्वमंरीसरुजंघोरंमूत्रकृच्छ्रं
 भगंदरं अशार्गिसिषट्प्रकाराणिपुत्रदोषः
 कृशांगानां बलवराकिरःसद्योजीराज्ज्वरविना
 शनः वंध्यायाःपुत्रजननंस्त्रुनिकातंकना
 शनंःशिवेनकथितोलेहःप्राणिभ्यःशिवदः
 शुभः धात्रीलोहंसर्वप्रमेहं अशार्गधिकारोक्त
 चंद्रप्रभागुटिकाप्रशस्ता ॥ शुभंभूयान् ॥
 इतिवैद्यशास्त्रेप्रमेहाधिकारःसमाप्तः संपूर्ण
 म् संवत् १८८८ मार्गशिर्षप्रविष्टे १५ (१० जं
 लि० साधुराममलज्मलिखारिश्रीरघुनाथजीमं०

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf from an old book. The paper has a slightly textured appearance with some minor discoloration and faint, illegible markings along the top edge, possibly from the reverse side or a previous page. A small, dark, circular spot is visible near the center of the page. The page is ruled with horizontal lines, and the overall tone is warm and vintage.

१२

१६-२९०

इतिवैद्यशास्त्रेप्रमेहाधिकारःसमाप्तः

३१७५

पंक्ति १२ अक्षर १८